

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 3, Sayı: 12, Aralık 2017, s. 636-656

Yrd.Doç.Dr. Kadir KASALAK

Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,
kadirkasalak@sdu.edu.tr

Öğr. Gör. Yusuf YILDIRIM

Süleyman Demirel Üniversitesi Sütçüler Prof. Dr. Hasan Gürbüz Meslek Yüksekokulu,
yusufyildirim@sdu.edu.tr

TÜRK SİYASİ HAYATINDA TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİNİN YERİ: 1950-1954 DÖNEMİ¹

Özet

Türkiye'nin en büyük meslek örgütlenmeleri arasında yer alan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), 15 Mart 1950 tarihli ve 7457 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan 5590 sayılı Kanun ile kurulmuştur. 7 Şubat 1952 tarihinden itibaren faaliyetlerini gerçekleştirmeye başlayan TOBB'un ilk genel başkanlığına Üzeyir Avunduk (7 Şubat 1952- 3 Eylül 1959) seçilmiştir. Tarih, devlet ve toplumun işleyiş sistemlerini birbirinden ayrı düşünen yönetim ve yöneticileri yanlışa sürüklediğinin örnekleri ile doludur. Bu bağlamda; Türk siyasi hayatında çok partili yaşama kalıcı olarak geçildiği dönemde faaliyet gösteren TOBB'u bu hayatın tamamen dışında düşünmek

¹Bu makale Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında hazırlanan ve BAP Koordinasyon Birimi tarafından 4378-D1-15 proje numarası ile desteklenen "Muhafazakâr Düşüncenin Meslek Kuruluşları Üzerindeki Etkisi; 1954 Seçimleri ve TOBB Örneği" isimli doktora tezinden hazırlanmıştır.

bizi yanıltır. Kanunla kurulan Odalar Birliği, kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşu olması sebebiyle faaliyet alanlarına ilişkin düzenlemelerin yapılmasından ve üyelerinin bu düzenlemelere uymasından sorumludur. Üyelerine ilişkin yaptığı faaliyetlerin yanında ekonomi ve dış ticaret alanlarında rapor hazırlaması ve bu konularla ilgili hükümetle işbirliği yapması, tarafları birbirine yakınlaştırmış ve siyasal yapının TOBB ile bağ kurmasını sağlamıştır.

Bu noktadan hareket ederek üzerinde çalışılan makale, 1950 ve 1954 yılları arasında Türk siyasi hayatında meydana gelen gelişmeleri, TOBB'un kuruluş sürecini ve Onuncu Hükümet dönemi ile olan ilişkisini incelemeyi ve bu duruma ilişkin bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Hayat, Meslek Örgütü, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Demokrat Parti.

THE EFFECT OF THE UNION OF CHAMBERS AND COMMODITY EXCHANGES OF TURKEY ON TURKISH POLITICAL LIFE: 1950 – 1954 PERIOD

Abstract

Turkish Union of Chambers and Commodity Exchanges (TOBB), one of the largest professional organizations in Turkey, was established in accordance with the law numbered 5590 published in Official Gazette dated March 15, 1950 and numbered 7457. Üzeyir Avunduk (February 7, 1952 – September 3, 1959) was elected as the first president of TOBB, which started its activities as of February 7, 1952. History is full of examples of administrators and managers who think the systems of the state and society are different from each other. In this context; It is wrong to think of TOBB, which is active in the period when Turkish political life is permanently passed on to multi-party life, completely outside of this life. Though it is wrong to reconcile TOBB, which operates in the period of the beginning of multi-party life with Turkish political life, it is would also be misleading to think it outside of this life completely. Since this constitution, which was established by law, is a professional organization in the nature of a public institution, it is responsible for the regulation of its activity areas and its members' compliance with these regulations. In addition to the activities related to its members, preparing reports in the fields of economics and foreign trade, and its cooperation with the government related to these subjects, made both parties close to each other and ensured that the political structure became con-

nected with TOBB. Starting from this viewpoint, this article aims to examine the developments that took place in Turkish political life between 1950 and 1954, the process of establishment and the relationship between TOBB and the period of the tenth government, and to make an evaluation about this situation.

Keywords: Political Life, Professional Organization, The Union of Chambers and Commodity Exchanges of Turkey, Democratic Party

GİRİŞ

Belirli bir alanda faaliyet gösteren kişi ve kuruluşların ortak ihtiyaçlarını karşılamak ve menfaatlerini korumak için oluşturulan meslek örgütleri tüzel kişiliğe haiz kuruluşlar arasında yer alır.²

Bu örgütlenmeler kendiliğinden gönüllülük esasına dayanarak kurulabilecekleri gibi belli mesleki faaliyetleri gerçekleştirmek üzere devlet kontrolünde de oluşturulabilirler. Kuruluş usulüne göre farklı yapılarda oluşan bu örgütlenmeler üye menfaatlerinin korunmasından ve toplumsal yararın gözetilmesinden sorumludurlar.³ Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)'ni de bu kapsamda kurulmuş mesleki bir örgüt olarak tanımlayabiliriz. Ticari alanda faaliyet gösteren kuruluşların tek bir çatı altında toplanmasını sağlamak için kurulmuş olan örgütün kanunla kurulması beraberinde kamusal gücün oluşmasını da sağlamıştır.

15 Mart 1950 tarihli ve 7457 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan 5590 sayılı Kanun ile kurulan Birlik, 7 Şubat 1952 tarihinde ilk genel başkanın seçilmesiyle tüzüğünde öngördüğü faaliyetleri gerçekleştirmeye başlamıştır. Hükümet ile yakın işbirliği içinde olan Birlik, ekonomi alanında yaptığı çalışmalar ve hazırladığı raporlar dolayısıyla bu dönem itibariyle danışma kurulu gibi işlev görmüştür.

İktidarda olan Demokrat Parti (DP)'nin muhafazakâr bir yapıda olması "çevre" üzerinde olumlu bir etki yarattığı gibi esnaf ve tüccar gibi ticaretle uğraşan kişileri de partiye yakınlaştırmıştır. Örneğin Balıkesirli işadamı Sırrı Yırcalı 1950'de Balıkesir Ticaret Odası başkanlığı yapmış, 1954 seçimlerinde DP'den milletvekili olarak mecliste yer almıştır.⁴ Kuruluşundan itibaren ekonomik ve toplumsal hayatta önemli bir kurum

²T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Araştırma ve İnceleme Raporu, Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarının Teşkilat ve Mali Yapıları, Denetimleri, Organlarının Seçimlerine Dair Esasların Değerlendirilmesi ile Bunların Etkin ve Verimli Şekilde Hizmet Yürütmelerinin ve Geliştirilmesinin Sağlanması Amacıyla Alınması Gereken Tedbirler, Ankara 2009, S. 6, ss. 12-13.

³ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Araştırma ve İnceleme Raporu, a.g.e.

⁴ A. Rona Yırcalı, <http://www.balikesirim.net/m/roportaj/rona-yircalinin-dram-dolu-yasami-h8.html> (10.04.2016)

haline gelen Birliğin faaliyet alanlarına ilişkin konularda çalışmalar hazırlayarak görüş ve önerilerini neşir organında (Türkiye İktisat Gazetesi) haftalık olarak paylaşması hem ülke içinde hem de ülke dışında tanınırlığını arttırdığı gibi iktidarın önem verdiği kuruluşlardan biri haline getirmiştir.

Bu makalede anılan ifadelerden hareketle, 1950-54 döneminde Türk siyasi hayatının geçirdiği değişim doğrultusunda, TOBB'un kuruluşu ve bu dönemler itibariyle iktidar ile olan ilişki durumu incelenecek ve Birliğin Türk siyasi hayatındaki yerinin değerlendirilmesine yönelik bir çalışma yapılacaktır.

1.TÜRK SİYASİ HAYATINDA ÇOK PARTİLİ DÖNEM VE DEMOKRAT PARTİ

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nin muhalif isimleri Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü tarafından 7 Ocak 1946 yılında Demokrat Parti (DP)'nin kurulmasıyla Türk siyasi hayatında yeni bir dönem başladı.

Ülke genelinde örgütlenmeye başlayan parti, seçim kanununda değişiklik yapılması (tek dereceli seçim esasına geçilmesi) ve genel seçimlerin erkene alınması sonucu kuruluşundan altı ay sonra 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan seçimlere girdi. 1946 Seçimini oyların büyük bir çoğunluğunu alan CHP (465 milletvekilinin 397'sini CHP, 61'ini DP ve 7'sini bağımsızlar kazanmıştır) kazandı.⁵ DP girdiği ilk seçimden istediği sonucu alamamasına rağmen tabanını genişletmiş ve 1950 seçimlerine daha güçlü girmiştir.

Seçim sisteminde yapılan yeni düzenleme ile 1950 seçimlerine giren DP, oyların %55' ini alarak 416 milletvekili ile mecliste çoğunluğu sağlayarak iktidara gelen parti olmuştur. DP'nin mecliste çoğunluğu sağlaması sonucu 22 Mayıs'ta Cumhurbaşkanı olarak Celal Bayar seçilmiştir. Yükselme eğilimi gösteren DP için yeni bir dönem başlarken yaklaşık yirmi yedi yıl yönetimde yer alan CHP için tabanda erimenin başladığı ve güç kaybının görülmeye başladığı zor dönemler başladı.

İktidara gelen Demokrat Parti halkın beklentileri ve seçim vaatleri doğrultusunda icraatlarını gerçekleştirmeye başladı. Bu yönde yaptığı ilk uygulamalardan biri 1932 yılında yapılan Arapça ezan yasağının kaldırılması ve ezanın tekrar kendi dilinde okunması olmuştur. O dönemlere şahit olan Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş Ankara'da eski meclisin önünde yaşadığı olayı şöyle anlatıyor;

⁵1946 Seçimlerinin açık oy, gizli sayım ve çoğunluk sistemi esasına göre yapılması, ülke genelindeki ve iller düzeyindeki sayısal sonuçların yayınlanmaması nedeniyle seçimlere katılım oranı, geçerli oy oranı, oyların siyasi partilere ve bağımsızlara dağılımı hakkındaki bilgilere ulaşamaması seçimlerin şaibeli olarak anılmasına sebep olmuştur. Bakınız (Bkz.), Mehmet Ali Birand vd., Demir Kırat Bir Demokrasi'nin Doğuşu, Doğan Kitap, İstanbul 2007, ss. 25-32.

“Ankara’da eski meclisin önünde toplandı tüm Ankaralıları. O gün bende ordaydım. Herkes meclisin önündeydi. Kalabalık toplanmıştı. Hoparlörleri dışarı koymuşlardı. Dediler ki, ezanın asli şeklinde okunmasını yasaklayan kanun lav edilmiştir denildi. Millet birbirine sarıldı ağladı. Yüzlerce belki binlerce insan eski meclisin önündeydik. Birden bire ezanlar okunmaya ve dualar edilmeye başladı.”⁶

Yapılan uygulamayla toplumsal desteğini daha da arttıran Demokrat Parti din alanındaki düzenlemelere ağırlık verdi. Radyoda dini program yasağını kaldırdığı gibi Arap harfleriyle eğitim yapmak için gizli veya aleni dersane açanlar hakkındaki 23 Eylül 1931 tarih ve 12073 Sayılı Kararnamedeki yasaklara da son vermiş ayrıca 4 Kasım 1950’de Roma’da imzalanan İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi gereği din dersleri ilkokul programına dâhil edilmiştir.⁷

Çevre üzerinde müspet bir etki bırakan partinin bu tür uygulamaları gerek ülke içinde gerekse ülke dışından olumlu karşılık görmüştür. Örneğin Nur Cemaati tarafından partiye gönderilen mektubu yine Pakistan’dan gelen tebrik mesajını bu kapsamda örnek olarak gösterebiliriz.⁸

Din ile ilgili yaptığı icraatlarının yanında din üzerinden yürütülen olaylara karşı sert önlemler alan parti, Atatürk İlke ve İnkılâplarına bağlı bir parti olduğunu ifade etti. Başta CHP olmak üzere irticai faaliyetleri desteklemekle eleştirilen parti, irtica yanlısı bir parti olmadığını ve Atatürkçü çizgiden uzaklaşmadıklarını yaptıkları uygulamalarla göstermeye çalıştı. Şöyle ki, Atatürk heykellerine yönelik Ticani tarikatı tarafından yapılan saldırılardan sonra 1951’de Atatürk’ü Koruma Kanunu çıkarılarak, bu tarikat cezalandırılmış,⁹ Atatürk’e yönelik saldırılar önlenmiştir. Ayrıca 1953’de gazeteci Ahmet Emin Yalman’a suikast girişiminde bulunan Hüseyin Üzmez’ in bu girişiminden sonra, birçok İslamcı yayın ve teşkilat (kapatılan derneklerden biri de Nurettin Topçu’nun da içinde yer aldığı Türk Milliyetçiler Deneğidir.¹⁰) yasaklanmış, gerekli olan yasal düzenlemeler sertleştirilmiş ve laikliğe aykırı faaliyetlerde bulunduğu iddiasıyla Millet Partisi (MP)¹¹ve kuruluş aşamasında olan İslam Demokrat Partisi’ de cemiyetler kanuna aykırı faaliyetlerden kapatılmıştır.¹²

⁶ Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş ile yapılan röportaj. (19.03.2016).

⁷ Muzaffer Taşyürek, Adnan Menderes, Anonim Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.60.

⁸ Mektup ve tebrik yazısı ekler bölümünde incelenebilir.

⁹ Cumhuriyet, 17 Temmuz 1951.

¹⁰ Muammer Çelik, Nurettin Topçu ve Bugünkü Türkiye, Ülke Kitapları, İstanbul, 2000, s.32.

¹¹ Taşyürek, a.g.e., ss.60-63. (Ayrıca Bakınız, Erik Jan ZÜRCHER, Modernleşen Türkiye’nin Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, ss. 312-320. Ankara 3. Sulh Ceza Mahkemesi’nde açılan dava sonucunda partinin “dini esasa dayanan ve gayesini saklayan bir cemiyet olduğu” sonucuna varılmış ve parti 27 Ocak 1954’te resmen kapatılmıştır).

¹² Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon No: 30 . 1. 0. 0-Kutu No: 79 – Dosya No: 524- Sıra No: 29

Partinin halk üzerindeki etkisini sadece dini alanla sınırlandıramayız. Yönetime gelmeleri halinde birleştirici bir yaklaşım göstereceklerini ifade eden Menderes'in 1950 Seçimini kazandıktan sonra "devr-î sabık yaratmayacakları" yönündeki söylemi de halk üzerinde olumlu bir etki bırakmıştır.¹³ Hükümetlerin birbiriyle mücadeleye girmek yerine icraatlarını hayata geçirmek için çalışması ve halkı bütünleşmesi beraberinde toplumsal desteğin gelmesini ve toplumsal uzlaşının olmasını sağlamıştır. Toplumsal dayanışmanın bir ülke için çok önemli olduğunu söyleyen Demirel'e göre "hükümetler önceki hükümetlerle çatışma halinde değil iş birliği halinde olmalıdır. Ülkenin geleceği için uzlaşma yollarına gidilmeli ortak bir payda da bulunmalıdır."¹⁴ Siyasal hayat içinde mutlaka ortak bir yolun bulunacağını ifade eden Demirel, tıpkı "yoğurt yiyen çocuğun" hikâyesinde olduğu gibi yönetimlerin uzlaşma anlayışına sahip olmalarının önemine vurgu yapar.

Demokrat Parti'nin liberal ekonomi anlayışı doğrultusunda uygulamış olduğu politikalar (çiftçinin desteklenmesi ve tarımsal alanda makineleşmenin sağlanması gibi) halk üzerinde özellikle geçimini tarımsal faaliyetlerden sağlayan çiftçiler üzerinde olumlu etki yaratmıştır. 1950'den sonra tarımda makineleşme Türkiye'nin bir tahıl ihracatçısı durumuna (1950-1954 yılları arasında) gelmesini sağladığı gibi % 13'lük yüksek bir ekonomik büyüme yaşanmasına katkı sağlamıştır.¹⁵ Tarımsal alanda öngörülen desteklerle hem ekonominin canlandırılması hem de kırsal kesimin desteklenmesi amaçlanmıştır.

Tarımsal alanda makineleşme Marshall Planı kapsamında destelenmiştir. Aşağıda 1950 yılında ülkemizde bulunan ziraat alet ve makinelerinin mevcut durumu ve sonrasında Marshall Planı kapsamında yapılan destekler gösterilmektedir.

¹³ Ulus, 28 Mayıs 1950.

¹⁴ Süleyman Demirel ile yapılan röportaj (13.11. 2014).

¹⁵ Yaşar Baytal, "Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950-1957)", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S. 40, Kasım 2007, ss. 545-567.

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Ziraat alet ve Makinalarının muhtelif tarihlerdeki

Kısmi Adı	Mevcut Adet	Durumu			1950 Mayıs - 30 Haziran 1953 aracında gelenler			Umumi Yekûn (adet)
		1950 Mayıs Margal- dan gelen (adet)	1950 Mayıs serbest- tan gelen (adet)	1950 Mayıs Toplama (adet)	Margal- dan (adet)	Serbest- tan (adet)	1953 Temmuz Yekûnu (adet)	
aktör	1893	4290	394	6577	7449	26698	34247	40724
aktör	1946	5179	420	7545	10074	24875	34949	42494
aktör	-	-	-	-	3320	560	3880	3880
aktör	815	1195	320	2329	6231	4749	10980	13309
aktör	600	1317	500	2417	3571	2846	6417	8834
aktör	-	1989	-	1989	7061	4404	11465	13454
aktör	-	1687	-	1687	3246	3504	6750	8437
aktör	-	246	-	246	269	4426	4695	4941
aktör	-	-	-	-	2788	4335	7123	7123
aktör	-	-	-	-	414	2275	2689	2689
aktör	-	-	-	-	-	-	-	2412
aktör	-	2412	-	2412	-	-	-	2412
aktör	-	-	-	-	831	6601	6892	6892

030 01 01 377 22

Fon No: 30 1 0 0 - Kutu No: 61 - Dosya No: 377 - Sıra No: 22

16

Tarımsal alanda sağlanan gelişme diğer sektörlerde istenilen düzeyde olmamıştır. Özel teşebbüs yatırımları sağlanamamış dolayısıyla yatırımların büyük bir kısmı devlet eliyle yapılmıştır. Dünya genelinde yaşanan ekonomik istikrarsızlıklarla birlikte¹⁷ milli ekonominin de fazla gelişmemesi 1954 yılından sonra ekonomik sıkıntıların kendini göstermesine neden olmuştur. Şu hususu da göz ardı etmemeliyiz ki, sanayi inkılabını yaşayamayan Osmanlı Devleti'nin, onun mirası olan Türkiye Cumhuriyeti'nin; dönemin ülke ve dünyanın içinde bulunduğu şartlar gereği sanayileşme hamlesini yapması mümkün olamamıştır.

1952 yılında NATO'ya üye olunmasıyla olumlu bir hava yakalayan Türkiye'nin¹⁸ Kore Savaşı'nın sona ermesiyle ekonomi göstergeleri negatif bir seyir izlemeye başlamıştır. Savaş boyunca Türk ihraç ürünleri dünya piyasalarında talep görürken, savaşın sona ermesi hem talebi hem de fiyatların düşmesi sonucunu doğurmuştur. Diğer yan-

¹⁶BCA, Fon No: 30 . 1. 0. 0 - Kutu No: 61 - Dosya No: 377- Sıra No: 22.

¹⁷Bilsay Kuruç, Dünya Ekonomisinde ve Sanayide Gelişmeler: Genel Bir Bakış, <http://arsiv.mmo.org.tr/pdf/10662.pdf> (20.04.2016).

¹⁸ Fahir Armaoğlu, Yirminci Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995, Timaş Yayınları, Kasım 2015, İstanbul, s. 270.

dan 1954'den itibaren döviz darboğazı yüzünden DP'nin kuruluşundan itibaren vurguladığı liberalist anlayışa kısıtlama getirilmiştir. İthalatı kısıtlayıcı önlemler alınarak temel ihtiyaç ürünlerinin Türkiye'de üretilmesi için devlet eliyle fabrikalar kurulmaya başlanmıştır.

Ekonomide yaşanan bu sıkıntıları aşmak için Truman ve Marshall Planları doğrultusunda Türkiye'ye destek veren, liberal ekonomi anlayışının hüküm sürdüğü müttefik ülke Amerika'ya giden Menderes, Amerika'dan istediği parasal desteği tam olarak alamamış, 30 milyon dolarlık bir hibe ile yurda dönmüştür. Piyasaların beklentisini karşılamayan bu destek, ekonomik sıkıntıların önüne geçememiştir.

Bu dönem itibariyle Demokrat Parti, gümrük tarifelerinin yükseltilmesi, karaborsacılık faaliyetlerinin cezalandırılması, ithalatın kısıtlanması ve Milli Koruma Kanunu'nun uygulanması gibi bir takım ekonomik uygulamaları hayata geçirmişse de ekonomideki kötü gidişin önüne geçememiştir.¹⁹ Hükümet, ekonomik sorunlarla mücadele etmeye çalışırken bir taraftan da ülke içinde yaşanan 6-7 Eylül olayları²⁰ ve ülke dışında yaşanan Kıbrıs sorunuyla mücadele etmek durumunda kalmıştır.²¹ Ortaya çıkan bu gelişmeler gerek ekonomik gerekse siyasal istikrarın bozulmasına sebebiyet vermiştir. Yaşanılan bu gelişmelerden dolayı toplumsal huzursuzluk giderek artmıştır.

Ekonomi alanında ortaya çıkan bu olumsuz havayı toparlamakta kararlı olan hükümet, Avrupa Ekonomi İşbirliği Teşkilatı (OECE), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (IBRD) gibi Batılı müttefiklerinden mali konularla ilgili yardım istemiştir. Avrupa Ekonomi İşbirliği Teşkilatı (OECE), Türkiye için hazırladığı raporu Türk yetkililerine sunmuştur. Raporda, Türk Lirasının değerinin düşürülerek *katlı kur* sistemine geçilip ihracat malının cinsine göre prim uygulanması, para arzının sıkı kontrol altına alınması, bütçe denkliliği için harcamaların kısıtlanması, yatırım projelerinin verimli ve kısa vadeli olanlarına öncelik verilmesi gibi öneriler tavsiye edilmiştir.

Örgüt, tavsiyelerin dinlenmesi halinde 400 milyon dolarlık Türkiye'den alacağı borcu erteleyeceğini ve 359 milyon dolar yeni kredi vereceğini söylemiştir. Mevcut sıkıntılardan kurulmak için OECE'nin teklifini kabul eden hükümet, Avrupalı müttefiklerinden aldığı destekle ekonomik sıkıntılarını çözebilmek için önemli bir adım at-

¹⁹Baytal, a.g.m.,ss. 545-567.

²⁰Dilek Güven, Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül 1955 Olayları, (Çev. Bahar Şahin), İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 186.

²¹Mustafa Albayrak, Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1950-1960), <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-46/turkiyenin-kibris-politikalari-1950-1960> (20.04.2016).

mıştır. Böylece Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk borç konsolidasyonu, bu kararlardan sonra Mayıs 1959'da yürürlüğe girmiştir.²²

Ekonomi alanında çizmiş olduğu liberal uygulamalardan istediği sonuçları alamayan hükümet, yaşanan ekonomik ve siyasal sorunlar neticesinde 27 Mayıs 1960 tarihinde yapılan askeri darbe sonucu yönetimden alınmıştır.

7 Ocak 1946'da resmen kurulduktan sonra tek partili dönemi sona erdiren DP, 14 Mayıs 1950'i seçimlerini kazanarak ülke yönetimine gelmiştir. 27 Mayıs 1960 tarihine kadar ülkeyi tek başına yöneten parti, muhafazakâr bir çizgide Türk siyasi hayatının şekillenmesine katkı sağlamıştır.

Parti tüzük ve programları ve iktidarda kaldığı süre boyunca icraatları dikkate alındığında DP ile ilgili şunları söyleyebiliriz; din serbestliği konusunda özellikle çevreyi rahatlatacak önemli adımlar atmıştır.(ezanın Arapça okunması, radyolarda dini içerikli yayınlara getirilen yasakların kaldırılması, Arap harfleriyle eğitim yapmak için açılan yerler hakkındaki yasaklara son verilmesi, din derslerinin ilkökul müfredatına konulması gibi) Çevreden gelebilecek tepkiler muhafazakâr anlayış içerisinde yumuşatılmıştır.

Din konusunda yapılan bu uygulamalarla birlikte taassup ve cehaletle mücadele edilerek, Atatürkçü çizgide bir parti olduğu belirtilmiştir. (1951 yılında Atatürk'ü koruma kanunu çıkarılmıştır. Devlet dairelerinde yalnızca Atatürk'ün resminin bulunması ve paranın üstünde sadece Atatürk'ün resminin bulunmasına dair düzenleme yapılmıştır. Ahmet Emin Yalman suikastından sonra aşırı İslamcı diye bilinen birçok dernek, parti ve kuruluş kapatılmıştır.)

Ekonomi alanında liberal politikalar benimsenmiştir. 1950-1954 yılları arasında Türkiye, yılda % 13 gibi hayli yüksek bir ekonomik büyüme yaşamıştır. Fakat yeterli düzeyde yerli yatırımcının olmaması sebebiyle devlette ekonomi içerisinde yer almıştır. Tarımsal ağırlıklı ekonomi daha ön planda olmuştur. Yabancı sermaye teşvik edilerek ulusal ekonomi desteklenmeye çalışılmıştır. Yine DP döneminde NATO'ya üye olunmuş, OEEC, IMF ve IBRD gibi uluslararası finans kuruluşlarından mali konularda yardım alınmıştır.

CHP'li tek parti döneminde, Batılılaşma yanlısı yapılanların halkın gözünde geleneksel değerlerin yitimiyle özdeşleşmiş olması ve o dönemde yaşanan ekonomik sorunların ve yoksulluğun devletçi geleneğin getirdiği bir dezavantaj olarak algılanması CHP'yi güçsüzlendirirken, DP'yi bu siyasal kimlik karşısında bir alternatif olarak

²² Ağustos 1958 İktisadi Kararları, <https://www.ekodialog.com/Turkiye-iktisat-tarihi/agustos-1958-iktisadi-kararlari.html> (05.05.2016).

ön plâna çıkarmıştır. Geleneği ön planda tutan liberal yapısıyla halka umut ve güven vermiştir. Ülke içinde giderek geniş bir tabana yayılan DP, CHP karşısında yükselişe geçmiştir.²³ Gerek çevrede gerekse merkezde yer alan muhafazakârlar yeni oluşan bu dinamik yapının etrafında toplanmaya başlamıştır. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak muhafazakâr anlayış, DP ile birlikte siyasal ve bürokratik merkeze kendi haleflerini getirmek üzere yerleşmiştir.

2. TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ (TOBB)'NİN KURULUŞU

Osmanlı toplumunda, batılı anlamda örgütsel faaliyetlere yönelik ilk uygulama hareketi “dernek kurma hak ve özgürlüğü” ile yapılmıştır. 1908’de siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel dönüşümlerin doğal sonucu olarak örgütsel yapılanmalar oluşturulmaya başlanmıştır. Dolayısıyla TOBB’un oluşumuna ilişkin Cumhuriyet tarihi içindeki gelişmelere kaynaklık oluşturacak ilk adımların bu dönemden itibaren başladığını söyleyebiliriz.

16 Ağustos 1909 tarihinde kabul edilen Cemiyetler Kanunu ile dernekler meşruiyet kazanmıştır. Daha sonra yapılan bir düzenleme ile dernek kurma hak ve özgürlüğü anayasal güvence altına alınmıştır.²⁴ Nitekim birçok işçi örgütü 1325 tarihli Esnaf Cemiyetleri Talimatnamesi uyarınca kurulmuştur. 1909 Cemiyetler Kanunu, 28 Haziran 1938 tarihinde düzenlenen Cemiyetler Kanunu’na kadar yürürlükte kalmıştır. 2 Mayıs 1925 tarihinde 655 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu ile oda kurulması öngörülmüş ve bütün esnaf ve dükkânı bulunan sanatkârlar ile küçük tacirlerin Ticaret ve Sanayi Odaları tarafından ticaret siciline kaydedilmeleri yasal bir düzenleme haline gelmiştir. Yapılan bu düzenleme ile esnafra örgütlenme zorunluluğu getirilmiştir. Esnaf cemiyetleri Ticaret Vekâletine bağlanmıştır.²⁵

1943 yılında Ticaret ve Sanayi Odalarını kapsayacak şekilde yeni bir düzenlemeye gidildi. Çıkarılan 4355 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Kanunu ile ticaret ve esnaf odaları hem kamu hem de özel hukukunun uygulama alanına alındı. 4355 sayılı kanunla tüccar, sanayici ve esnaf grupları için yeni meslek örgütlerinin kurulmasına karar verildi. Küçük tacir ve sanatkârların “esnaf odalarına” üye olma esası getirildi. Böylece, o zamana kadar her meslek dalı için birbirinden ayrı faaliyet gösteren esnaf cemiyetleri kaldırılarak, esnaf odaları oluşturuldu.

Meslek odalarına ilişkin 15 Mart 1950 tarihinde yeni bir düzenleme yapılarak Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği 7457 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan 5590 sayılı Kanunla kuruldu. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğini kuran bu kanun, 1 Haziran 2004

²³İsmail Safi, *Türkiye’de Muhafazakâr Siyaset ve Yeni Arayışlar*, Lotus Yayınları, Ankara 2007, s. 169.

²⁴Toprak, a.g.m.,ss. 205-208.

²⁵a.g.m. ss. 205-208.

tarihinde yürürlüğe giren 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu düzenlemesi yapıncaya kadar yürürlükte kaldı.²⁶ Zamanla ekonomi ve teknoloji alanında meydana gelen gelişmelere bağlı olarak yeni oda ve kuruluşları bünyesine dâhil eden Birlik 1.400.000'in üzerinde kayıtlı firma ile Türkiye'nin en büyük meslek kuruluşları arasında yer alır.²⁷ Buradan da anlaşılacağı üzere; İkinci Dünya savaşı sonrası her alanda, özellikle liberal uygulamalar, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini teşvik eden yasal düzenlemelerin yapılması, meslek odalarının örgütlenmesine büyük katkı sağlamıştır.

3.TÜRK SİYASİ HAYATINDA 1950-54 DÖNEMİ VE TOBB SİYASET İLİŞKİSİ

14 Mayıs 1950 seçimleriyle iktidara gelen DP, TBMM'de 416 milletvekili ile çoğunluğu sağlayan parti olmuştur.²⁸Türkiye açısından hem ülke içinde hem de ülke dışında oldukça sancılı günlerin yaşandığı 1950'li yıllar yeni bir anlayış ve yaklaşımın Türk siyasi hayatına girdiği bir dönem olarak karşımıza çıkar.²⁹İç ve dış politikanın hareketli olduğu bu dönemde meslek odalarına ilişkin 15 Mart 1950 tarihinde yapılan bir düzenleme ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği 7457 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan 5590 sayılı kanunla kuruldu. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğini kuran bu kanun, 1 Haziran 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu düzenlemesi yapıncaya kadar yürürlükte kaldı.³⁰

5590 sayılı kanunla 15 Mart 1950 yılında kurulan TOBB, 6 Şubat 1952 tarihinde organlarını oluşturarak faaliyetlerine başladı. Birlik, üyelerini ilgilendiren vergi düzenlemeleri, kaçakçılık, kusur ve usulsüzlük konularıyla ilgili görüşlerini bildirerek etkinlik göstermeye başladı.³¹ Üyeleri üzerinde Odalar ve borsalar arasındaki birlik ve beraberliği gerçekleştirme amacıyla olan Odalar Birliğinin ilk başkanı Üzeyir Avunduk olmuştur. 7 Şubat 1952 - 3 Eylül 1959 tarihleri arasında başkanlık yapan Avunduk, TOBB'da en uzun süre başkanlık yapanlar arasında yer alır.³²

İktidarın ekonomi alanına ilişkin politikalarını uygulamada, ticaret ve sanayi alanına ilişkin düzenlemeleri hayata geçirmede hükümetle işbirliği halindeki kurum-

²⁶TOBB, a.g.e.,ss. 1-2.

²⁷ TOBB, 60. Yıl Sorularla TOBB (Sorularla Merak Ettikleriniz Yayın Serisi – 1), Uzman Matbaacılık, Ankara 2012, s. 2.

²⁸ Seçim yıllarına göre milletvekili sayısı, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (08.07.2015)

²⁹Cumhuriyet, 15 Mayıs 1950.

³⁰ Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Kurulus_Gorev_Organ.php (06.08.2016)

³¹Ticaret Odaları Birliğinin Vergi Hakkındaki Dilekleri, Cumhuriyet Gazetesi, 30 Nisan 1952.

³²Nart Bozkurt, Başkanların Genel Kurul Konuşmaları, TOBB Yayınları, C. 1, Ankara 2011, s.11.

lardan biri hatta en büyüğü olan TOBB ülkenin önemli meslek kuruluşlarından biridir. Dolayısıyla birlik başkanının yönetime yakın bir isim olması DP açısından önemlidir. Durumu bu açıdan değerlendirdiğimizde Odalar Birliği'nin ilk başkanı olarak Üzeyir Avunduk'u görürüz. DP kurucuları arasında yer alan Avunduk, Ankara Ticaret Odası ikinci başkanı aynı zamanda DP Ankara İl Başkanıdır. Aynı dönemlerde Türkiye İş Bankası Genel Müdürlüğü görevini de yapmıştır.³³

DP Ankara İl Başkanı olan Avunduk 1947 yılında CHP ile DP arasında gerginliğin yaşandığı dönemde Peker ile Bayar arasında görüşme yapılmasını önererek arabuluculuk yapmıştır. Avunduk, Mümtaz Ökmen'in nezdinde girişimde bulunarak Peker'e, Bayar'ın kendisiyle görüşmek istediğini haber vermişti. 9 Mayıs'ta yapılan görüşmeden olumlu bir netice alınamamıştır. Daha sonra Ankara Ticaret Odası Birinci başkanı Vehbi Koç'ta taraflar arasında yeni bir görüşme için arabuluculuk yapmıştır. DP ve CHP arasında gerek yurt içinde gerekse yurt dışında çeşitli görüşmeler yapılsa da tarafların geri adım atmaması sonucu yapılan görüşmelerden bir netice alınamamıştır.³⁴ Yaşanılan gelişmeler karşısında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü iki tarafı da dinledikten sonra yapılan görüşmeleri değerlendirmiş ve ülkenin birlik ve bütünlüğe ihtiyaç duyduğunu ifade ederek 12 Temmuz Beyannamesi'ni yayınlamıştır.³⁵

12 Temmuz Beyannamesi'ne kadar oluşan süreçte bizim için önemli olan konu iktidar ve muhalefet arasında yaşanan anlaşmazlığın kaldırılmasında meslek odası başkanlarının (Ankara Ticaret Odası) arabulucu olmasıdır. Görüldüğü üzere DP Ankara il başkanlığı ve Ticaret Odası Başkanlığı döneminde partinin önde gelen isimlerinden biri olan Avunduk'un TOBB Başkanlığına seçilmesi iktidar açısından Odalar Birliği'nin önemini gösterdiği gibi siyasal bir bağın taraflar arasında kurulmaya başlandığının da bir işareti olarak değerlendirilebilir.

1946 Seçimini kazanarak meclisteki çoğunluğu sağlayan CHP bu dönemde erimeye başlamıştır. Halkın beklentilerine karşılık bulamaması ve yapılan uygulamaların tabanda karşılık görmemesi bunda etkili olmuştur. Yeni bir umut olarak DP'nin görülmesi ve halka daha yakın bir duruş sergilenmesi ve aynı zamanda muhafazakâr bir çizgide olması birçok kesimin yakınlık duymasını sağlamıştır. Bu dönem itibarıyla meslek oda ve derneklerinin de yakınlaştığını söyleyebiliriz. Özellikle DP'nin kurucularından biri olan Adnan Menderes'in tavrı, oda üyesi ve başkanı olması bunda etkili olmuştur.

³³Cemil Koçak, *Uzlaşma Türkiye'de İki Partili Sitemin Kuruluş Yılları (1945-1950)*, İletişim Yayınları, C.5, İstanbul 2016, s. 13.

³⁴Koçak, a.g.e., s. 14.

³⁵Metin HEPER, İsmet İnönü, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2008, ss. 174-175.

Menderes'in Aydın Ticaret Odası üyesi ve Aydın Ziraat Odası Başkanı olması esnaf ve tüccarın partiye yakınlık duymasını sağladığı gibi bazı oda ve derneklere görev alanların parti yapılanmasında yer almasını da sağlamıştır.³⁶ IX. Yasama dönemi milletvekillerini incelediğimizde mecliste yer alan 487 milletvekilinden 8 kişi DP'den ve 1 kişi CHP'den meslek kuruluşlarıyla bağı bulunan kimselerdir. Bu dönem meclise giren vekilleri tablo.1 de inceleyebiliriz.

Tablo.1

Meslek Kuruluşlarıyla İlişkisi Bulunan Vekiller (1950 Seçimi)	
	DP Kurucu Milletvekili Adnan Menderes, Aydın Ticaret Odası üyesi ve Aydın Ziraat Odası Başkanı.
	DP Milletvekili Ahmet Hamdi Başar, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Yayın Müdürü.
	DP Milletvekili Firuzan Tekil, İstanbul Tüccar Derneği Üyesi.
	DP Milletvekili Sıttı Pekkip, Kırklareli Ticaret Odası Başkanı.
	DP Milletvekili Salih Kalemcioglu, İzmit Ticaret Odası İkinci Başkanı.
	DP Milletvekili Mümtaz Kavalcioglu, İslam Memleketleri Ticaret ve Sanayi Odaları Federasyonu İkinci Başkanı.
	DP Milletvekili Hüseyin Balık, Bartın Ticaret Odası Başkanı.
	DP Milletvekili Abidin Tekön, İşçi Sendikası Başkanı.
	CHP Milletvekili Hüsnü Akyol, Ordu Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı. ³⁷

Kaynak: TBMM Albümü, *TBMM Albümü 1920-2010 (2.Cilt 1950-1980)*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Yayınları, Gökçe Ofset Matbaacılık, Ankara 2010, ss. 539-606.

Geniş bir kitlenin temsilcisi olan TOBB, 4 Nisan 1953 tarihinde dönemin Birinci Genel Kurul'unu gerçekleştirdi. Genel Kurul konuşmasında birliğin önemine değinen TOBB Başkanı Avunduk, Odalar Birliğinin Türkiye Büyük Millet Meclisine ve diğer resmi kurumlara görüş bildirme vazifesini yüklenmiş bir teşekkül gözüyle bakılmasından dolayı duyduğu hazzı ifade etti. Avunduk, "*Camiamızı teşkil eden geniş kitlenin menfaatleriyle Millet ve Devletimizin yüksek menfaatlerine, birbirine muvazi ve biri diğerini ta-*

³⁶ A. Rona Yırcalı, <http://www.balikesirim.net/m/roportaj/rona-yircalinin-dram-dolu-yasami-h8.html> (10.04.2016)

³⁷TBMM Albümü, *TBMM Albümü 1920-2010 (2.Cilt 1950-1980)*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Yayınları, Gökçe Ofset Matbaacılık, Ankara 2010, ss. 539-606.

mamlayıcı ve daima yapıcı vasıflarıyla göz önünde tutmağa bilhassa itina göstermek suretiyle Birliğimizin, kanunun kendisine verdiği Büyük Millet Meclisine ve diğer resmi makamata mü-talaa arz etmek vazifesine layık bir müessese olduğunu fiiliyatla ispat etmeğe çalıştık. Müesse-semize bu gözle bakmaya başlandığını görmekle büyük bir haz duyuyoruz.”³⁸

4 Nisan tarihinde yapılan Genel Kurul’da Odalar Birliğinin fikir ve görüşlerinin neşri için bir gazeteye ihtiyaç duyulduğu ifade edildi. Genel Kurul’da yapılan diğer çalışmalar arasında; gelir kurumlar ve vergi usul kanunu, muamele vergisi, üye odalarda sigorta işlerinin yapılması, dış ticaret rejimi, gıda maddeleri tüzüğü, ithalat ile ilgili düzenlemeler, fon mevzuu gibi konular üzerine çalışmalar yapılmış ve ilgili kurumlara öneri ve tavsiyelerin sunulması ifade edilmiştir. Ayrıca Milletlerarası Ticaret Odası Türkiye Milli Komitesi’nin kurulması, Türkiye’ye gelecek olan Yugoslav Ticaret Heyeti temsilcilerinin karşılanması³⁹ ve karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesine yönelik görev ve sorumluluklar da genel kurulda görüşülen konular arasında yer almıştır.

Kuruluşundan itibaren faaliyet alanlarına ilişkin konularda çalışmalar hazırlayarak görüş ve önerilerini neşir organında (Türkiye İktisat Gazetesi) haftalık olarak paylaşan TOBB kısa sürede ülke içinde ve ülke dışında tanınan kuruluşlardan biri haline geldi. Odalar birliğinin geldiği noktadan memnun olan Avunduk dördüncü genel kurulda bu durumu şu sözleriyle ifade etmiştir; “Bugün artık, manevi ve maddi varlığı olan devamlılığı kanunla sağlanan, kitap halindeki neşriyat sayısı on üçü geçen neşir organı (Türkiye İktisat Gazetesi) ile her hafta fikirlerini umumi efkâra muntazaman arz edebilen bir kuvvet halinde birlik vardır. Ve nihayet bu gün minnetle ifade etmek icap eder ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi Komisyonları tarafından davet olunan, başta Ekonomi ve Ticaret Vekâleti olmak üzere hükümet tarafından dinlenen ve hatta işlerin tanzimi ve tatbiki bakımından işbirliği yapılan ve kendisine amme hizmetleri verilen ve o vazifelere layık olabilen bir Birlik meydana gelmiştir.

İşte muhterem arkadaşlarımız, faaliyetimizin teferruatına inmeden iki senelik çalışmalarımızın başlıca müsbet neticeleri bunlardır diyoruz. Doğan genç Birlik, sıhhatli ve gürbüz olarak büyümüş ve kısa zamanda kuvvetli ve her bakımdan güvenilir bir teşkilat haline gelmiştir. Böylece artık memleketimizde serbest sektörü hakkı ile temsil eden, piyasanın arzularını toplayıp alakalı mercilere aksettirebilen ve nihayet devlet ve hükümet karşısında iş ve ticaret âleminin görüşlerini salahiyyetle ifadeye muktedir bir organ vardır.

Yüksek Heyetinizin ilk içtimalarından itibaren tahakkukunu arzuladığı bu cihazların nasıl birer hakikat olduğunu, işlerimizi yakından takip ettiğinize inandığımız için tafsilat ile arz etmeyeceğiz. Yalnız geçen zaman zarfında meydana gelen zihniyete, Odalar ve Borsalarla Birlik ve Birlikle Hükümet arasındaki samimi işbirliğine bir defa daha nazarı dikkati çekmekten ken-

³⁸ Bozkurt, a.g.e., s. 12.

³⁹ a.g.e., ss. 13-19.

dimizi alamıyoruz. Çünkü biliyoruz ki her işin başı bu mesut ve müsait iklimi yaratmaktan ibarettir. Bu hava bu şekilde mevcut oldukça, memleket yüksek menfaatlerine uygun olarak her hadise en iyi şartlar içinde layık olduğu inkişafı bulacaktır.

Yalnız hemen şurasını ilave etmek isteriz ki, bugün toplu bulunan genel kurulunuz, her hazırlığa ve maddi imkânları tamamlanmış bulunan Birliğimize gerekli şekil ve salahiyetleri de verecek ve bizden sonra geleceklere her bakımdan teazzuz etmiş bir Birlik devretmiş olacaktır.”

Bunlar yukarıda arz olunduğu gibi, karşılıklı bir anlayış zihniyeti içinde ve her gün biraz daha tekâmül etme yolundadır. Bu arada Ekonomi ve Ticaret Vekâleti ile çok yakın bir işbirliği haline gelmiş olan çalışmalarımız Dışişleri, Bayındırlık, Çalışma gibi diğer vekâletlere sirayet etmiş ve ilerlemiş bulunmaktadır.

Ekonomi ve Ticaret Vekâleti ile olan işlerimizi bu raporun sahifelerine sığdırmak güçtür. Her hafta en az üç dört gün mevzuda işbirliği yapmak fırsatları zuhur etmekte ve memleket işlerinin memleket menfaatlerine istikametlenmesi için hep beraber gayret sarf etmekteyiz”⁴⁰demiştir.

Ekonomi ve Ticaret Vekâleti’ne hazırlanan raporlarda, şu konuların yer aldığını belirtebiliriz: Birliğe ait malların teşkilat içerisindeki kullanımı, kanun tasarı ve çalışmalarlarıyla ilgili görüşler, gelir vergisi ile ilgili görüşler, yeni gümrük kanunu hakkında görüşler, yabancı sermaye kanunu ile ilgili görüşler, iş uyuşmazlıklarıyla ilgili görüşler, dış ticaret alanında yapılacak düzenlemelerle ilgili görüşler, standardizasyon konusundaki çalışma ve görüşler, ihraç ve ithal mallara yönelik yapılacak düzenlemeler ve çeşitli anket işleri şeklindedir.⁴¹ Yine Bayındırlık Vekâleti ile 1954 yılında ithal edilecek çimento maliyetinin asgariye ihraç edilmesine ilişkin taraflar arasında görüşmeler yapılmıştır.⁴²

Ülke içinde Bakanlıklarla yoğun şekilde görüşen Odalar Birliği yabancılarla temas konularında da ülkeyi temsil etmiştir. Bu dönemdeki en önemli gelişmelerden biri Amerika Birleşik Devletleri, Dış Ticaret Komisyonu Başkanı ve aynı zamanda Başkan Eisenhower’ın danışmanı Clarence Randall’ın Türkiye’ye gerçekleştirdiği ziyarettir.⁴³ Türkiye’de yabancı sermayenin durumu ve teşviki ile ilgili konular üzerinde konuşulmuş ve taraflar arasında ticaret hacminin geliştirilmesine yönelik çalışmalar değerlendirilmiştir. Randall’ın Türkiye’ye geldiği bu dönemde Odalar Birliği ülkedeki iş adamlarını davet ederek ekonomi ve işbirliği alanında karşılıklı görüşlerin alınmasını sağ-

⁴⁰a.g.e., s. 21.

⁴¹ a.g.e.,s. 22.

⁴²a.g.e., s. 22.

⁴³a.g.e., s. 23.

lamıştır.⁴⁴ Randall'ın hükümet ve oda üyeleri ile görüşmesinden sonra "Yabancı Sermayeyi Teşvik" ile ilgili çalışmalara başlanmıştır.⁴⁵ Taraflar arasında yapılan bu görüşme nihai şeklini almak üzere mecliste de görüşülmeye başlanmış ve yapılan görüşmeler sonucu 1954 yılında "Yabancı Sermayeyi Teşvik" ve "madencilik" sektörüne ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.⁴⁶

SONUÇ

Kurulduğu tarihten itibaren üyelerine yönelik faaliyetlerde bulunan TOBB kısa sürede ülkenin önemli kuruluşları arasındaki yerini almıştır. Kanunla kurulan Odalar Birliği, kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşu olmakla birlikte faaliyet alanlarına ilişkin yasal düzenlemelerin yapılmasından ve üyelerinin bu düzenlemelere uymasından sorumludur. Faaliyet alanının genişliği nedeniyle ulusal ve uluslararası alanda çalışmaları olan Birlik, iktidarların önem verdiği kuruluşlar arasında yer alır.

1950-54 yıllarında yani Birinci Menderes hükümeti döneminde; siyasal gücü TOBB'a yaklaştıran nedenler arasında şu hususlar öne çıkmıştır; İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan ekonomide liberal anlayışın gelişmesi ve bunun DP'nin hükümet programıyla uyuşması, ülkedeki birlik ve odaların TOBB üyesi olması nedeniyle üye sayısının çokluğu, her il ve birçok ilçede şubelerin bulunması, kamu gücüne sahip olması nedeniyle üyeleri üzerindeki denetim yetkisi, TOBB'un faaliyet alanları içerisinde maliye, ekonomi, dış ticaret gibi konuların yer alması, ekonomi ve ticari hayata ilişkin ulusal ve uluslararası alanlarda faaliyetlerde bulunması şeklinde sıralanabilir.

Sırladığımız bu nedenler iktidarı TOBB'la yakın işbirliğine çektiği gibi iktidarla ortak hareket edilmesini de destekler. Yine bu dönem itibarıyla Aydın Ticaret Odası üyeliği ve Aydın Ziraat Odası Başkanlığı yapmış olan dönemin Başbakanı Adnan Menderes'in meslek kuruluşları içinden gelmesi taraflar arasındaki ilişkinin gelişmesine katkı sağlayan bir başka önemli neden olarak eklenebilir.

TOBB'un hükümet açısından önemli bir kuruluş olduğunu ve ortak işbirliği içerisinde hareket edilmesi gerektiğini düşünen Menderes Hükümeti'nin bu noktadan hareketle Birliğe önem verdiğini söyleyebiliriz. Öyle ki, DP Ankara İl Başkanlığı yapmış olan Üzeyir Avunduk'un TOBB başkanlığına seçilmesi bu düşüncemizi destekler niteliktedir. Hükümetle işbirliği içerisinde ortak çalışmaların yapılması Birliği daha da kuvvetlendirmiştir.

⁴⁴TOBB Basın Arşivi, Türkiye İktisat Gazetesi, 06.02.1956.

⁴⁵ Milliyet, 24.03.1953.

⁴⁶Milliyet, 14.01.1954.

EKLER

EK.I.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

3.7.1952

Sayın Adnan Kenderes'e

Ottuz Beş senedenberi siyaseti terk eden , Üstadımız Bediüzzaman hazretlerinin şimdiki Kur'an , İslamiyet ve vatan hesabına bütün kuvveti, talebeleri ve risaleleriyle Demokrat partinin iktidarda kalmasını muhafazaya çalıştığını biz Demokrat Parti mensupları ve nur talebeleri kati kanaatimiz gelmiştir.

Üstadımızdan niçin Demokrat partiyi muhafazaya çalıştığını sorduk. Eger dedi, Demokrat parti düşse ya halk partisi veya millet partisi iktidara gelecek . Halbuki: Halk partisi itinatçıların bozuk kısmının cinayetleri hem Cumhuriyetin birinci Reisinin Sevir muhedeşi ile çok siyasi desiselere icbarile on beş senede yaptığı icraatın iena kısmi temanile eski partiye yüklediği için bu asıl türk milleti intiyarı ile o partiyi katıyyen iktidara getirmeyecek çünkü: Halk partisi iktidara gelecek olursa komünist kuvveti aynı partinin perdesi altında ve tana hakın olacaktır. Halbuki: Bir müsüman katıyyen komünist olamaz. O zaman anarşist olur. Bir müsüman hiç olr zaman ecnebilerle mukayese edilemez. İşte bunun için n duyulmuş icimalıye ve vatanımıza dengetli bir tehlike teşkil eden Partinin iktidare gelmemesi için Demokrat partiyi Kur'an, vatan ve İslamiyet namına muhafazaya çalışıyorum dedi.

Milletçilere gelince? Eger bu partide sırf İslamiyet milliyeti esas olsa Demokrat partiye yardım ettiği gibi munsalif ve muarız olmayarak iktidara gelmeye çalışmaz. Bu partide ırkçılık ve turancılık fikri esas ise birden hakiki türk olmayı ki (Bu vatanın ekseriyetin ancak üçü Türktür kalan kısmı başka milletlerle karışmıştır) ki o zaman Hürriyetin başında olduğu gibi bu asıl ve masum Türk milleti haleyhine bir milliyetçilik ve tarafgirlik meydana gelecek o vakit hakiki türklere ecneblerin boyunduruğu altına girmeye mecbur edecek veya Türkleşmiş sair unsurlardan olan ve bu vatanın mevcut ırkçılık ve unsurculuk damarı ile masum türk milletini tehakkümü altına alacaklar. Bu durum işe dengetil tenlikeli olduğundan Kur'an, Vatan, millet hesabına dindar demokratlarla talebelerine bütün kuvvetleriyle Demokrat partinin iktidarda kalmasını temin etmeleri için ders veriyorum dedi.

Sayın Adnan Kenderes bütün gayesinin vatan ve milletin selameti uğruna çalıştığı ve ders veren Üstadımız Bediüzzaman gibi mübarek ve munterem bir zatın Demokrat partiye yaptığı bu yardımı kışkıran halk partisi ve millet partisi elemaları iktidar partisi yapıyor muscasına çeşit çeşit benane ve ezşyetler yapıp Üstadımız Demokrat partiden soğutmak için var kuvvetleriyle çalıştıklarını kati kanaatimiz gelirdi. Sizin gibi dinin icaplarını yerine getireceğiniz, din bu memleket için bir tehlike teşkil etmez diyen bir başvekiliden vatan, millet ve İslamiyet adına partimize maddi ve manevi büyük yardımları dokunan bu mübarek üstadımızın kitaplarının ve ken disinin tamamen serbest bırakılarak bir daha rünesiz edilmemesinin teminini saygı ve hürmetlerimizle rica ediyoruz.

Haşşıye: İslamiyet milliyeti her şeye kafidir. dil, Din birse milletde bir dır.

Demokrat azalarından Nur Talebeleri
S. İyigün
M. Akç

Mehmet Akç

Hasan Çalışkan
Seydi Kocan
K. Bay

EK.2

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

28 Ekim 1957

Ekselans Adnan Mençeres.
Türkiye Başvekili.
ANKARA.
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Pek mühterem hazretleri,
Gönülden hurmet ve selamlar,

Buakşam Radyo Pakistan habere göre Partiniz seçimde ekseriyetle müveffek olmuştur. Bu bir iyi haberesidir. Bu mübarek Mevkaya ve Cumhuriyet Bayramı münasibetle size candan tebrikler ederim. Ben Türkçe bilen, Demokrat Partiye sevev ve onun hakkında Pakistanin meşhür Urduca gazetelerinde makalelar yazan bir Pakistanli kardeşinizim. Türkçe gazetelerde okudum ki Partiniz 1950 te Milletini baskıdan kurtarıp terekki ve hürriyet yolunu göstermiştir. Bunun için sizlere severim. Hakiki dostumuz ve mütefikimiz Türkiyeğin yücelikler diler, Uluğ Tanrıdan sizlere sihet ve emniyet vermesini yalvarırım.

Allah tuttuğunuz emniyete âlem işlerinde yardım etsin ve dostumuz Türkiyeğe takatli yapsin. Amin.

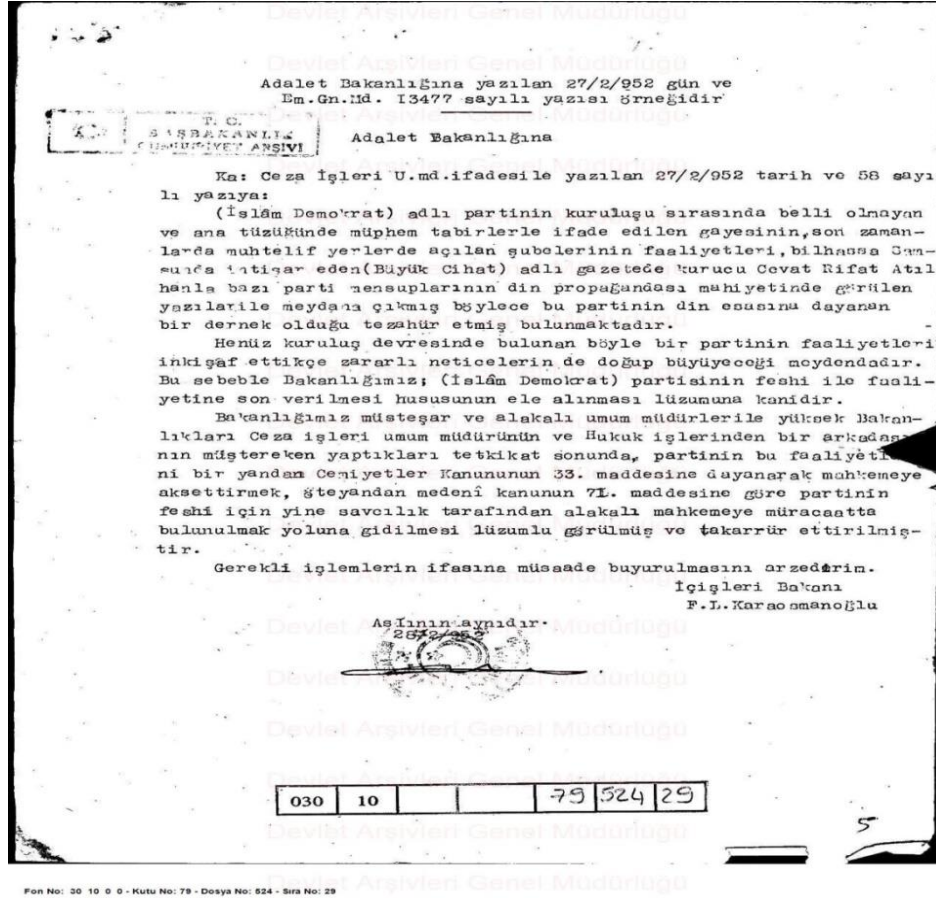
Yasasun Türk-Pakistan Dostluğu.

Saygılarımla,
Pakistanli Kardeşiniz,
M. Sabir
(Muhammad Sabir), M.A. (Fin),
STUDENT,
Department of Islamic History and Culture,
University of Karachi.
Karachi, Pakistan.

15.12.1957
C/3

030	01			7	36	
-----	----	--	--	---	----	--

EK.3

KAYNAKLAR

- Armaoğlu, F. (2015) *Yirminci Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, Timaş Yayınları, İstanbul
- Birand, M. Ali vd. (2007) *Demir Kırat Bir Demokrasi'nin Doğuşu*, Doğan Kitap, İstanbul
- Bozkurt, N. (2011) *Başkanların Genel Kurul Konuşmaları*, TOBB Yayınları, C. 1, Ankara
- Çelik, M. (200) *Nurettin Topçu ve Bugünkü Türkiye*, Ülke Kitapları, İstanbul
- Güven, D. (2006) *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül 1955 Olayları*, (Çev. Bahar Şahin), İletişim Yayınları, İstanbul
- Heper, M. (2008) *İsmet İnönü*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul
- Koçak, C. (2016) *Uzlaşma Türkiye'de İki Partili Sitemin Kuruluş Yılları (1945-1950)*, İletişim Yayınları, C.5, İstanbul.
- Safi, İ. (2007) *Türkiye'de Muhafazakâr Siyaset ve Yeni Arayışlar*, Lotus Yayınları, Ankara

Taşyürek, M. (2009) *Adnan Menderes* Anonim Yayıncılık, İstanbul

Tobb, (2012) *60. Yıl Sorularla TOBB (Sorularla Merak Ettikleriniz Yayın Serisi – 1)*, Uzman Matbaacılık, Ankara.

Zürcher E. Jan (2003) *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul

Tbmm Albümü, (2010) *TBMM Albümü 1920-2010 (2.Cilt 1950-1980)*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Yayınları, Gökçe Ofset Matbaacılık, Ankara

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Araştırma ve İnceleme Raporu, (2009) *Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarının Teşkilat ve Mali Yapıları, Denetimleri, Organlarının Seçimlerine Dair Esasların Değerlendirilmesi ile Bunların Etkin ve Verimli Şekilde Hizmet Yürütmelerinin ve Geliştirilmesinin Sağlanması Amacıyla Alınması Gereken Tedbirler*, Ankara

MAKALELER

Baytal Y. (2007) *Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950-1957)*, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 40, Kasım 2007, ss. 545-567

RÖPORTAJLAR

Süleyman Demirel ile yapılan röportaj (13 Kasım 2014)

Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş ile yapılan röportaj (19 Mart 2016)

ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, Fon No: 30 . 1. 0. 0-Kutu No: 79 – Dosya No: 524- Sıra No: 29

BCA, Fon No: 30 . 1. 0. 0 - Kutu No: 61 – Dosya No: 377- Sıra No: 22

TOBB Basın Arşivi

Türkiye İktisat Gazetesi (06.02.1956)

Sürelî Yayınlar

Ulus (28 Mayıs 1950)

Milliyet (24.03.1953)

Milliyet (14.01.1954)

Cumhuriyet (15 Mayıs 1950)

Cumhuriyet (30 Nisan 1952)

Cumhuriyet (17 Temmuz 1951)

İnternet Kaynakları

A. Rona Yırcalı, <http://www.balikesirim.net/m/roportaj/rona-yircalinin-dram-dolu-yasami-h8.html> (10.04.2016)

BilsayKuruç, Dünya Ekonomisinde ve Sanayiinde Gelişmeler: Genel Bir Bakış,<http://arsiv.mmo.org.tr/pdf/10662.pdf> (20.04.2016)

Mustafa Albayrak, Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1950-1960),

<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-46/turkiyenin-kibris-politikalari-1950-1960>
(20.04.2016)

Ağustos 1958 İktisadi Kararları, <https://www.ekodialog.com/Turkiye-iktisat-tarihi/agustos-1958-iktisadi-kararlari.html> (05.05.2016)

Seçim yıllarına göre milletvekili sayısı,

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (08.07.2015)

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği,

https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Kurulus_Gorev_Organ.php (06.08.2016)